

PREDGOVOR¹

ŽIVIMO V DEJAVNEM ČASU, v katerem vednost hitro napreduje k popolnosti. Še zlasti v naravnem svetu lahko najdemo vse polno odkritij in izboljšav. Da so najbolj oddaljena in skrita področja sveta prehojena in raziskana,² da je bil pred kratkim analiziran in pojasnjen vse oživljajoči in subtilni element zraka³ – to so presenetljivi dokazi te prijetne resnice, četudi drugih nimamo.

Z *odkritji* in *izboljšavami* v naravnem svetu se ujema *preobrazba* v moralnem; če je to, kar se zdi obče mnenje, resnično, da namreč v moralnem svetu ni ničesar več, kar bi bilo mogoče *odkriti*. Morda pa vendar ni tako: morebiti so med ugotovitvami, ki bi bila najprimernejša za temelje preobrazbe nekatera, ki bi jih, potem ko smo jih predložili, lahko poimenovali odkritja, čeprav so bila doslej le nepopolno opažena ali pa sploh ne; sklepi iz tega temeljnega aksioma, da je *kar največja sreča kar največjega števila merilo tega, kaj je prav in narobe*, so bili doslej izpeljani z bore malo metode in natančnosti.

A bodi kakor koli, če obstaja prostor za *odkritja* v *naravnem svetu* in če jih je koristno objavljati, prav gotovo ni nič manj prostora za *preobrazbo* v *moralnem* in je ni nič manj koristno predlagati. Če je za

¹ Ta Predgovor je bil napisan v prvih mesecih leta 1776 in je bil objavljen v prvi izdaji aprila tega leta.

² Bentham je pisal v času med vrnitvijo kapitana Cooka julija 1775 z njegove druge ekspedicije in njegovim odhodom na tretjo, leto pozneje. V tem času je bral tudi pripoved Johna Hawkeswortha, objavljeno leta 1773, o potovanjih na južno poloblo, ki so se jih lotili Cook in drugi (prim. str. 81 spodaj).

³ Delo Josepha Priestleyja *Experiments and Observations on Different Kinds of Air* je bilo objavljeno v treh zvezkih med letoma 1774 in 1777. Bentham se je močno zanimal za Priestleyjevo delo.

nas pomembno in koristno, da se poučimo o *daljnih* deželah, prav gotovo ni nič manj pomembno niti nič manj koristno, da se čim boljše seznanimo z glavnim načelom srečnega življenja v *naši lastni*. Če je za nas pomembno in koristno, da poznamo načela elementa, ki ga dihamo, prav gotovo ni nič manj pomembno in koristno, da dojamemo načela tistih *zakonov*, po katerih ga lahko varno dihamo in si jih prizadevamo izboljšati. Če si predstavljamo, da kak avtor, še zlasti kak slaven avtor *je in sam sebe priznava* – kolikor lahko v takem primeru pričakujemo – za odločnega in vztrajnega sovražnika takega prizadevanja, kaj bi lahko rekli o njem? Rekli bi lahko, da so interesi preobrazbe in z njimi blaginja človeštva neločljivo povezani s propadom njegovih del ali vsaj večine ugleda in vpliva, ki so si ju ta dela iz kakršnega koli razloga morda pridobila.

Na svojo nesrečo (in ne le na svojo) sem takega sovražnika prepoznal ali vsaj mislim, da sem ga prepoznal, v avtorju slavnih *Komentarjev o zakonih Anglije*; v avtorju, čigar dela so dosegla doslej neprimerljivo naklado in so si pridobila večji delež ugleda, odobravanja in zato tudi vpliva (katerega upravičenost je v marsičem nesporna) kakor dela katerega koli drugega avtorja, ki je doslej pisal o tej témi.

To je razlog, da sem se že pred časom namenil opozoriti na tisto, kar so se mi zdele poglobitve napake tega dela, še zlasti pa glavna in temeljna napaka, namreč, da je nenaklonjeno preobrazbi; ali bolje, da kaže in razodeva splošno nenatančnost in zmedo, ki po mojem mnenju prežema celoto. Zdi se namreč, da taka ozkosrčna nenaklonjenost že sama na sebi obljublja splošno nagnjenje do nejasnega in popačenega sklepanja, iz katerega ni mogoče izpeljati nobenega jasnega in trdnega spoznanja; tako tesna je povezava med nekaterimi darovi razuma in nekaterimi vzgibi srca.

S tega stališča sem se lotil tistega dela prvega zvezka, ki mu je avtor dal naslov UVOD. Ta del spisa vsebuje vse, kar sodi pod oznako *splošna načela*. Vsebuje tudi taka uvodna stališča, ki so se mu zdela primerna, da jih poda o nekaterih dejanskih ali namišljenih predmetih, ki so po njegovem zaradi enakega poimenovanja povezani z njegovo témo, ZAKONOM: dve ali tri vrste ZAKONOV *narave*, *razodeti ZAKON* in neki ZAKON *narodov*. V tem delu spisa se loteva različnih tém,

ki se nanašajo na vse zakone ali institucije^a na splošno ali vsaj na cele skupine institucij, ne da bi se nanašale na ene bolj kakor na druge.

Natančneje rečeno, v tem delu svojega spisa je navedel nekakšno definicijo celotne veje zakona, ki ga je vzel za svoj predmet; tiste veje, ki jo nekateri, ki jo imajo za glavni del, kratko malo imenujejo ZAKON in ki jo sam, da bi jo razlikoval od drugih *podrejenih vej*,^b imenuje *municipalno* pravo; podal je nekakšno razlago narave in izvora *naravne* družbe in *politične* družbe, ki sta mati in hči *municipalnega* prava, primerno spočetege v postelji Metafore; razdelitev *nekega* prava, ki ga obravnava ločeno, na tisto, za kar misli, da so njegovi *deli*; in pa nekakšno razlago metode, ki jo je treba sprejeti za *tolmačenje* katerega koli zakona.

Glede posebnega prava Anglije prav tu podaja razlago njegove razdelitve na dve veji (veji, ki se, brž ko sta vpeljani, nikakor ne razlikujeta po vsebini, temveč zgolj po viru, iz katerega izhajata), namreč na *statutarno* ali *napisano* pravo, kakor ga imenuje, in *običajno* ali *nenapisano* pravo; razlago tega, čemur pravimo *splošne navade* ali institucije, ki veljajo v celem imperiju ali vsaj v vsem narodu; razlago tega, čemur pravimo *posebne navade* ali institucije lokalne veljave, vpeljane v posameznih okrožjih; in razlago takšnih *sprejetih* institucij splošne veljave, ki so del tega, kar imenujemo *civilno* in *kanonsko* pravo; to troje pa v skladu z mnogimi vejami tistega, čemur pravimo *običajno pravo*; *in fine*, splošno razlago *pravičnosti*, te muhaste in nedoumljive gospodarice naše usode, katere značilnosti ni zmožen orisati ne naš avtor ne morda kdo drug; *pravičnosti*, ki je bila na začetku rebro *zakona*, odkar pa so jo v nekem temnem obdobju, ko je ta spal, iztrgale roke, ki niso toliko roke Boga kakor roke vnetih sodnikov, ukazuje svojemu starejšemu bratu.

Vse to, pravim, skupaj z razlago raznih območij imperija, nad katerim prevladujejo razni deli zakona ali nad katerimi ima zakon razne stopnje oblasti, sestavljajo tisti del spisa našega avtorja, ki mu

^a Tukaj dodajam besedo »institucije«, da bi lahko vključil pravila *običajnega* prava, pa tudi dele *statutarnega* prava.

^b *Membra condividentia*. – SAUND. Log L. I. c. 46.⁴

⁴ Robert Sanderson, *Logicae Artis Compendium*, 1618.

je dal naslov UVOD. Njegova zgovorna »Razprava o študiju prava«, ki je predgovor k celotnemu delu, je bolj retorična kakor didaktična, zato se z njo ne bom ubadal.

Zaman bi upal, da se je mogoče prebiti skozi celoto tako velikanskega spisa. Zato sem iz njega nameraval izvzeti tak del, ki bi lahko predstavljal primeren in ustrezen vzorec narave in podobe celote. Mislil sem, da bo del, ki sem ga tukaj izbral, povsem zadoščal v ta namen. Kakor je že majhen po obsegu, pa je vendar najizrazitejši, najznačilnejši del avtorjevega spisa in tudi najizvirnejši. Preostalo je komaj kaj več kakor zgolj kompilacija. Ob upoštevanju tega sem mislil, da sem s svojo raziskavo prišel tako daleč, kolikor je bilo potrebno za moj namen, in prav malo mi je bilo do tega, da bi nadaljeval z nalogo, ki je bila tako težavna in hkrati tako neprijetna. Če je po starem pregovoru Herkula mogoče spoznati *ex pede*,⁵ še toliko bolj mislim, da ga je treba spoznati *ex capite*.

Glede na te premisleke sem prišel do sredine definicije *municipalnega* prava. Tedaj pa sem, ne brez presenečenja, odkril digresijo, ki je predmet pričujočega eseja. Sprva me je to pahnilo v nemajhno zmedenost. Da sploh ne pojasni tako velikega in samega na sebi pomembnega dela spisa, ki sem ga preučeval, da gre povsem *sub silentio* mimo njega, se mi je zdelo nenavadno; hkrati pa nisem videl nobene možnosti, da začnem raziskovati odlomek, ki je predstavljal tako anomalijo, ne da bi pretrgal nit razprave. V tem dvomu sem se odločil, da ga, vsaj za zdaj, vsekakor preskočim, še toliko bolj, ker nisem mogel videti nobene povezave s tistim, kar je pred njim ali za njim. Tako sem tudi storil in ko sem nadaljeval svojo raziskavo definicije tam, kjer se je oddaljil od nje, sem prišel do konca Uvoda. Potem pa sem se moral dokopati do dokončne odločitve o tem ekscentričnem delu spisa; ker se mi je upiralo, da bi pustil nedokončano opravilo, ki sem ga s tega vidika začel, je bil rezultat ta, da sem napisal nekaj, kar je bilo po mojem mnenju zelo bežen in splošen pregled te digresije. Bolj ko sem napredoval pri njeni raziskavi, bolj zmedena in nezadovoljiva se mi je zdela; in bolj ko sem čutil, kako težko je ugotoviti, kaj naj storim z njo, več besed sem porabil, da sem

⁵ Po poročilu Avlija Gelija (*Noctes Atticae*, I.7) Plutarh pripoveduje, kako je Pitagora izračunal Herkulovo velikost iz dolžine njegove noge.

to povedal. Tako se je zgodilo, da je pričujoči esej narasel na obseg, ki je zdaj pred bralcem. Ko je bil že skoraj dokončan, mi je prišlo na misel tole: ker se je digresija, ki sem jo raziskoval, povsem razlikovala od besedila, iz katerega je izhajala, in je bila popolnoma nepovezana z njim, je bila tudi *kritika* te digresije drugačna in ločena od *kritike* besedila, ali pa bi takšna vsaj lahko bila. Prva je bila preobširna, da bi jo bilo mogoče vključiti v drugo; če bi jo sploh spremljala, bi jo lahko le v obliki Dodatka, zato se mi je zdelo, da ni nobenega razloga, zakaj bi morala ista publikacija vsebovati obe. Odločil sem se torej, da bom prvi, ki je manj obsežna, dal tisto končno obliko, ki sem jo ji bil zmožen dati in za katero sem menil, da je nujna; da jo bom objavil ločeno, kot prvi, če ne že edini del spisa, katerega glavni in preostali del, ki bo morda prej ali slej ugledal luč sveta, bo nosil naslov »KOMENTAR O KOMENTARJIH« ali kaj podobnega.

Da bi lahko v tem času bolj upravičeno ali vsaj opravičljivo opravljal nalogo, ki se bo večini zdela tako nenavadna in marsikomu prav gotovo nesprejemljiva, bi bilo morda koristno, če bi poskušal kolikor toliko natančno navesti razloge za vojno, za katero menim, da jo moram v interesu prave znanosti in neoviranega napredka bojevati proti temu spisu. Zato bom poskušal odkriti in jasno uvideti stališča, zaradi katerih se zdi v glavnem pomanjkljiv, ne da bi pozabil na tista, zaradi katerih se zdi še vedno vreden našega odobravanja in hvale.

O vsakomer, ki razpravlja o pravu, lahko rečemo, da se poistoveti z enim ali drugim od dveh likov – namreč z likom *razlagalca* ali likom *kritika*. V področje *razlagalca* sodi, da nam pojasni, kakšen je z njegovega stališča zakon; v *kritikovo* področje sodi, da nam pove, kakšen misli, da bi *moral biti*. Prvi zato poskuša v glavnem dognati ali raziskati *dejstva*;^c drugi razpravlja o *razlogih*. *Razlagalec*, ki ostaja na

^c V praksi⁶ je vprašanje *zakona* navadno obravnavano kot nekaj, kar je v nasprotju z vprašanjem *dejstva*, toda ta razlika je naključna. Da je bil vpeljan zakon, ki zapoveduje ali prepoveduje tako in tako *vrsto* dejanja, je prav toliko *dejstvo* kakor *individualno* dejanje tiste vrste, ki je bilo zagrešeno. Govorimo lahko o vpeljavi zakona kot o *dejstvu*, ki vsaj omogoča, da jo razlikujemo od kakršnih koli morebitnih premislekov o *razlogu* za tak zakon.

⁶ Torej v pravni rabi.